

Zámor Ferenc otthonában nyugdíjas korában. Előtte a falon függő képek a hadifogságban általa készített keretben

osztással és nagyon okosan gazdálkodott: *melyekben fekvő pénzt a háború elértéktele-
„Volt 1930-ban kötött két életbiztosításunk, nedéssel fenyegette, amiért azt valami tartós*

értékre kellett átváltani. (...) a pénzt városi ingatlanba vagy aranyba fektetni nem volt tanácsos, maradt tehát a föld, ami, ha bombalukat fúr is bele, föld marad. Ilyen megmondolással 1941 tavaszán vettünk a Visegrád felé útba eső Szentendrén az Ókúti dűlőben 9000 n. öl szántóföldet (...) a felét bekerítve – 550 Jonathán és Starking csemetével – almást létesítettem. (...) Szabadságaimat az almás fejlesztésére, a fák metszésére használtam fel. (...) Miután 1948-ban újra munkába álltam a gyárban, a gyümölcsöst bérbe adtam a szentendrei termelészövetkezeti csoportnak, mely azt elhagyott földként államosításra ajánlotta fel. Hosszas huza-vona után nagyobb részét sikerült visszakapni (...) Kb. 3 hold még eladatlan.”

Zámor (Zsabokrszky) Ferenc, tizenkilenc nappal az után, hogy idáig jutott élete feljegyzett történetében, 1960. június 14-én szívszélhűdéiben váratlanul meghalt. ●

Géza utcai anziks

Gács János – Vadász Ágnes

A rövidke lipótvárosi Garibaldi utca sok változáson esett át alig több mint egy évszázad alatt. Házaihoz vagy azok elődjeihez érdekes történetek kapcsolódnak. Ezek némelyikének próbálunk utánajárni.

A török kiűzése után egy egész évszázadra volt szükség ahhoz, hogy Pest gazdasági fejlődése annyira erőre kapjon, hogy a város szűknek érezze a közép-

korból itt maradt városkapukat és -falakat. A városi tanács 1789. június 20-i ülésén döntött a Váci kapu lebontásáról. A bontási határozat évében elkészült

Pest egyik legelső városfejlesztési terve, Schilson János munkája, amelyen. már szerepel a mai Garibaldi utca nyomvonala. Egy 1838-as szép kivitelű térkép-

A Géza utca 1897 körül

Budapest közigazgatási térkép sorozata 1895, részlet (Arcanum Adatbázis Kft., MAPIRE)

lapon a még mindig beépítetlen utca neve: Bieber [hód] gasse is olvasható. Geysa utca 1858-ban lett, Garibaldiról 1956-ban nevezték el.

A kiépülő új városrész 1790-ben vette fel az uralkodó, *Habsburg Lipót* nevét. A Lipótváros délről észak felé kezdett benépesülni, de ez a folyamat korántsem volt gyors. A Nádor utca mentén, körülbelül a Zoltán utca vonaláig sorra épültek a klasszicista bérpaloták, szállók és középületek, a Zoltán utcától északra azonban hamisítatlan külterki táj fogadta az arra járókat.

A negyedik jellegének megváltozása két fontos elhatározás eredménye volt: az Országház felépítéséről, illetve a város fejlődésének útjában álló Újépület lebontásáról szóló döntés. A monumentális épület átszervezte tágabb környezetét is. A kikötői raktárak, vízmű- és ipartelepek, kis házacskák helyén sorra nőttek ki a földből az elegáns bérházak és bankpaloták. (A fotó az 1890-es évek közepén készülhetett, hiszen az Országház tornyai már késznek látszanak, éles kontrasztot adva a kisvárosias előtérrel.)

A páros oldalon

A dinamikus városfejlődés lehetett az oka, hogy a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete is itt, a Géza utca 2. alatti szabálytalan alakú saroktelken építtette

fel székházát 1902-ben. A mellette lévő, ugyanezen pénztintézet bérházának épült, 1904-ben elkészült házzal együtt *Hubert József* (Pozsony, 1846 – Budapest, 1916) tervezte. A székház díszlépcsőházában látható Arató ifjú és Marokszedő lány szobra *Turi Jobbágy Miklós* (Budapest 1882–1977) munkája. A II. világháború után különböző intézmények és hivatalok letek otthonra a házban. A szabadalmi hivatal, amelyet akkor Országos Találmányi Hivatalnak neveztek, 1952 júliusában költözött az épületbe, amely a mai napig a hivatalé, azonban ekkor még számos más intézménnyel kellett osztoznia. A kényszerű „társbérlet” csak az 1989 és 1994 között lezajlott tetőtér-beépítés során szűnt meg véglegesen. (A rekonstrukció során még egy középkori sírt, s benne egy csontvázat is találtak, ami valószínűleg az akkori városfalon kívül elhelyezkedő pestistemetőből származott, a kevésbé barátságos értelmezések azonban egy ügyének elintézésére mindhiába váró ügyfelet láttak benne...)

A Országos Találmányi Hivatal az alapítás centenáriumán, 1996-ban visszavette eredeti nevét, és egészen 2010 végéig a Magyar Szabadalmi Hivatal elnevezést viselte. 2011 óta használja a kibővült feladatkörét jobban tükröző Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnevezést.

A páros oldal házszámozása és tulajdonviszonyainak története első évtizedében jelentős változásokat mutat. Az 1899–1908 közötti időszak legelején a 2.–10. számú ingatlanok *Báró Zeyk József* és gróf *Tisza Lajos* (a miniszterelnök öccse) tulajdonában voltak, majd részben a Tisza családon belül, részben a tulajdonostársak között cseréltek gazdát. A Kisbirtokosok Földhitelintézete három lépésben szerezte meg a 2., 4. és 6. szám alatti telkeket, itt építtette fel székházát és bérházát, ezek az épületek találhatóak a mai Garibaldi u. 2. és 4. szám alatt. A 8. és 10. számú ingatlanból ugyancsak több lépésben jött létre a Géza u. 6., amelyet a korabeli cím- és lakjegyzék végül a Nádor utca 36. alatti hatalmas sarokház részeként tart nyilván. Ezt a négyemeletes, szecessziós stílusú irodaházat 1901-ben építtették fel a Rimamurány-Salgotarjáni Vasmű Rt. nyugdíjintézete részére, *Meinig Artúr* tervei alapján.

A gróf „koleratelep”

A mai sarokház egyik elődje (a Géza u. 8.) nevezetes épülete volt a 19. századi Lipótvárosnak: egyike annak a három háznak, amelyekben több mint háromszázan laktak. E hárommal együtt egész Pesten mindössze hét ilyen népes lakóépület volt. A Géza utca embertelenül zsúfolt és egészségtelen lakásviszonyai parlamenti interpelláció tárgyai is voltak, vélhetően nem függetlenül attól, hogy öccse ingatlanügyein keresztül támadni lehetett a miniszterelnököt. 1892. október 25-én így írt a Pesti Hírlap: *„Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a Tisza-ház, mely a Géza-utca és Nádor-utca sarkán épült, munkások által lakott telep. A Géza-utca felé egy nagy befalazott udvart képez, a Nádor-utcára pedig egy kocsmai helyiség nyílik. Ezt az épületet valami Hartmann nevű bérlő vette ki Tisza Lajostól. A bérlőt még a kolerajárvány előtt többször megbüntette az V. ker. előljáróság s ez volt oka annak is, hogy a ker. előljáró, Mezey Lajos dr., mint a járványbizottság elnöke, Tisza Lajoshoz fordult, felszólítva őt, hogy az árnyékszékét és csatornázást csináltassa meg. Tisza Lajos gr. azonnal elrendelte e munkálatokat, melyek 3000 frt-ba kerültek.”*

Két hónappal később, december 18-án pedig erről tudósít a fenti újság az ő felsége személye körüli miniszter tulajdonát képező „kolera-telep” tárgyában: *„Hieronymi Károly belügyminiszter áttér ezen telep tárgyában tett*

Kilátás a Budai várból 1892 körül (Fortepan/Budapest Főváros Levéltára)

hatósági intézkedésekre. Augusztus 31-én az V. kerületi előljáróság utasította a Géza-utca 2. számú ház tulajdonosát, mely szintén ezen a telepen van, hogy az árnyékszékeket vízzáró készülékekkel lássa el s a kellő fertőtlenítésről gondoskodjék. Szeptember hó 4-én, szintén a kerületi előljáróság, a Nádor-utca 36. számú házra nézve, mely szintén ezen a telepen van, utasítást adott, hogy a kút vize 24 óra alatt zárassék el, a vízvezeték 3 hét alatt hozassék be, az árnyékszékek 8 nap alatt vízzáró készülékkel, a csatornanyílás 24 óra alatt siphonnal láttassék el. Ezen határozatoknak eleget tett a háztulajdonos.”

A Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetének székháza az 1920-as években

A viszonyok két és fél év alatt sem sokat változtak. Erről így tudósít a Fővárosi Lapok 1895. áprilisában: „Razzia a Lipótvárosban. A belvárosi előljáróság részéről Kresz Géza dr. tisztviselő, az V. ker. kapitányság részéről, Boda Dezső dr. rendőrkapitány és Szirmay Andor fogalmazó az elmúlt éjjel megvizsgálták a Lipótvárosban a zsúfolt lakásokat s egyes helyeken leírhatatlan állapotokra bukkantak. A Géza-utca 8. sz. házban egy szobában 15 felnőt ember és 3 gyermek, egy mellette való kisebb szobában 12 felnőt egyén és 2 gyermek, egy harmadik szobában huszonhárom alvó ember feküdt szorosan egymás mellett. A

Nádor- utcai 36. sz. ház lakásai kivétel nélkül túlszűfolva voltak, sőt a padlás is alvó gyermekekkel volt tele. A bizottság ez állapotokért a házmestert okozza, ki fejenként 60 krajczár heti bért szed a szegény emberektől.”

Talányok

Az idézetekből kitűnik, hogy az előbb említett 8. számú ház valójában a 2–8. számok által alkotott egész telepet jelentette: a fotóról is látható, hogy ilyen kis házból több kellett ahhoz, hogy bármilyen zsúfoltan is háromszáznál több lakó férjen el bennük.

Ha a Géza utca nyugati részéről készült felvételen Buda irányába tekintünk, két emeletes épületet látunk, amelyeknek azonban nem lelhetni nyomát a korabeli térképeken. A keletre eső, jobb oldali épületen még egy (sajnos olvashatatlan) felirat is látszik, tehát nyilván nem lakóház volt, a bal oldali, érdekes tetőszerkezetű jó kivitele pedig arra utal, hogy nem valamilyen ideiglenes épületről van szó. Ha a korabeli fotográfus a Duna túlszűfolva irányozta kameráját a Géza utca torkolata felé, ugyancsak feltűnik ez a két ház, de más érdekességeket is kínál a mai szemlélőnek. A Parlament előtt a Dunán ringatózó különös, téglalap alakú alkotmány nem más, mint egy uszoda, amelyből jó néhány működött egészen a második világháborúig a budapesti Duna-partok mindkét oldalán. ●

A cikk megjelenését támogatta a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.